

УДК 338.48

JEL Classification: E22, Z32

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).224-234](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).224-234)

О.А. Сущенко, проф., д-р екон. наук

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

Інвестиційна складова розвитку туристичних дестинацій

В статті наведено принципи підходи щодо розвитку туристичних дестинацій, в першу чергу, завдяки інвестиційній складовій. Обґрунтовано необхідність розвитку дестинацій сільського та зеленого туризму задля вирішення проблематики диспропорцій соціально-економічного розвитку сільських територій та диверсифікації сільської економіки. Показано, що розвиток дестинацій сільського та зеленого туризму тісно пов'язаний з екологічними проблемами, до яких прикута увага не лише на державному, а й на глобальному рівні. Популяризація розвитку сільського та зеленого туризму в Україні дозволить не тільки вирішити екологічні проблеми регіонів, а й стати одним із напрямів диверсифікації сільської економіки, оскільки туризм, за статистикою Всесвітньої ради з туризму та екскурсій та Всесвітньої туристичної організації, є найбільшою динамічною галуззю у світі.

Зупинення господарської діяльності великої кількості суб'єктів туристичного бізнесу призвело до втрати ними конкурентних позицій, а для деяких – до подальшого виходу з ринку. Для відновлення їх функціонування необхідно залучити інвестиційні ресурси, а також розробити відповідні програми підтримки як на регіональному, так і на національному рівнях. Інвестиції в туристичну діяльність сприятимуть подальшому ефективному розвитку, насамперед, регіонів України.

Проаналізовано специфіку та визначено основні напрями залучення інвестицій в туристичну сферу. Враховуючи досить низьку інвестиційну активність у туристичній сфері, а особливо капітальні вкладення у розвиток туристичної сфери у сільській місцевості, доцільно активізувати співпрацю суб'єктів господарювання із спеціалізованими фондами, венчурними компаніями та іншими установами, зокрема з Фондом розвитку сільських територій. Визначено можливості вирішення проблематики залучення фінансових ресурсів задля фінансування туристичних проектів. Виокремлено основні чинники впливу на розвиток сільського та зеленого туризму. Запропоновано узагальнений план дій для розвитку сільського та зеленого туризму.

туристична дестинація, інвестиції, аттрактивність, сільський та зелений туризм, управління

Постановка проблеми. Для України, як і для багатьох інших країн світу, туристична галузь є одним з провідних чинників, здатних стимулювати розвиток економіки, забезпечувати підвищення позитивного іміджу держави та її інтеграції у світовий економічний простір. Україна володіє значними за своїми обсягами природними, рекреаційними та історико-культурними ресурсами, здатними викликати значний інтерес та забезпечити запити з боку вітчизняних та іноземних туристів. Курортно-рекреаційні території нашої держави становлять близько 9,1 млрд. га., що складає майже 15% території. Звісно, що зараз, внаслідок бойових дій, багато з них зазнали значного негативного впливу та забруднення, але більша частина знаходиться на безпечних територіях та має значний потенціал для використання та розвитку. Таким потенціалом володіють, в першу чергу, курортні місцевості західної України, але при цьому значні можливості для зростання та розвитку зосереджено в сільських регіонах нашої держави у якості туристичних дестинацій сільського та зеленого туризму. Особливо актуальним питання такого розвитку матиме в період післявоєнного відновлення як напрямок вирішення проблем відтворення та стійкого розвитку сільських регіонів. Розвиток дестинацій сільського та зеленого туризму є щільно взаємопов'язаним із екологічною проблематикою, до якої прикута увага не тільки на державному, а й на глобальному рівнях. Популяризація розвитку сільського та зеленого туризму в Україні дозволить не тільки вирішувати екологічні проблеми регіонів, а й стати одним із напрямів диверсифікації сільської економіки, оскільки туризм відповідно статистичним даним Світової Ради по туризму та екскурсіях (WTTC) і

Всесвітньої туристської організації (WTO), є найбільшою динамічною індустрією світу. Саме тому залучення інвестиційних ресурсів та пошук ефективного інструментарію підвищення вагомості інвестиційної складової задля розвитку туристичних дестинацій є актуальним, особливо в умовах подальшої відбудови нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку туристичних дестинацій, вдосконалення інструментарію їх управління є об'єктом дослідження багатьох вчених вже протягом значного періоду часу, зокрема їй присвячено дослідження таких науковців, як: О.А. Любіцева [7], Т. І. Ткаченко [15], Т.Ю. Лужанська [6], А.І. Головчан [2] та ін. Дослідженням проблематики залучення інвестицій в розвиток туристичної сфери та туристичних дестинацій присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених: О.М. Шупляк [17], Г.В. Довгаль [4], О.О. Колесник [5] та ін. Однак при цьому, внаслідок значних структурних зрушень й змін умов господарювання, питання розвитку туристичних дестинацій та залучення до цього процесу інвестиційних ресурсів залишаються такими, що потребують постійної уваги та здійснення додаткових досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є розробка теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо активізації інноваційного забезпечення розвитку туристичних дестинацій.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні багато експертів вважають зелений та сільський туризм одним з найбільш відомих і популярних видів відпочинку. Сільські регіони України – це значні території з високим рівнем розвитку сільського господарства і багатим туристично-рекреаційним потенціалом. Різноманітність туристичних ресурсів, культурна спадщина України дозволили створювати різноманітні види туристичних продуктів в сегменті сільського відпочинку. Поєднання цього потенціалу з можливостями розвитку сільського та зеленого туризму можуть надати значний поштовх у формуванні сільських територій як туристичних дестинацій. Такий підхід дозволить вирішити декілька проблемних аспектів розвитку сільських територій соціально-економічного характеру. По-перше, це проблема низького рівня зайнятості сільського населення, яка завжди була достатньо гострою та й надалі залишатиметься нагальною. По-друге, необхідність диверсифікації сільської економіки, що дасть змогу перерозподілу наявних ресурсів та можливостей у нові види несільськогосподарської діяльності, зокрема у сферу туризму. Так, сільський та зелений туризм, як чинник диверсифікації сільської економіки сприятиме соціально-економічному розвитку території як туристичної дестинації, розширенню можливостей використання людських ресурсів та отримання місцевими жителями доходів. Перетворення села на центр сільського та зеленого туризму є поштовхом для розбудови в ньому транспортної інфраструктури, торгівлі, закладів відпочинку та розваг.

Крім природно-рекреаційного потенціалу Україна володіє значними культурно-історичними ресурсами, необхідними для забезпечення розвитку сільського та зеленого туризму, а саме такі культурні цінності, як етнографічні ресурси, сільський побут та фольклор, народні промисли та ремесла та ін. Україна має чудові можливості для розвитку цього виду туризму та сільських територій як туристичних дестинацій, оскільки володіє безцінною природною та культурною спадщиною. У більшості українських регіонів на тлі прекрасних ландшафтів розташовані тисячі різноманітних пам'яток історії та культури світового рівня. До того ж, на території України розташовано 15 унікальних природних заповідників, а клімат вигідно відрізняється від клімату багатьох країн світу.

Все це дає підстави стверджувати про значний потенціал розвитку сільських територій як туристичних дестинацій сільського та зеленого туризму, що дасть

можливість подолати диспропорції та значні суперечності сучасного періоду економічного розвитку країни, а також стане одним із визначальних чинників післявоєнного відновлення регіонів країни. Вже зараз можливо спрогнозувати значний попит з боку не тільки внутрішніх, а й іноземних туристів, масштабний інтерес до нашої країни, який до того ж підкріплюється значним відкладеним попитом внаслідок ковідних обмежень щодо туристичних поїздок. І хоча на сьогодні тільки деякі регіони України мають можливість розвиватися як туристичні дестинації, маємо вже розробляти стратегічні програми та плани відновлення й розвитку всієї країни. Вочевидь, для цього необхідні значні фінансові ресурси, в першу чергу, залучення інвестицій. Зростання інвестиційної активності та створення необхідних умов для залучення та ефективного використання інвестицій у різних організаційно-правових формах є одним з основних напрямів забезпечення якісно нового рівня розвитку продуктивних сил.

На практиці під інвестиціями розуміють традиційні інвестиції у формі капітальних вкладень, внески у спільні підприємства або позики, а також інші види інвестування, які здійснюються на основі контрактів з розподілом одержаного прибутку між учасниками.

Основу правового регулювання іноземного інвестування в Україні становлять закони України «Про режим іноземного інвестування» [14], «Про захист іноземних інвестицій на Україні» [12], «Про зовнішньоекономічну діяльність» [13], «Про державно-приватне партнерство» [10], «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [11]. Крім того, існує багато двосторонніх угод про захист інвестицій між Україною та іншими державами.

Залучення інвестицій в туристичну сферу пов'язано з її значною інвестиційною привабливістю, достатньо низьким порогом входу для деяких видів туристичного бізнесу, достатньо швидкою окупністю та стабільним прибутком. Туризм все ще залишається досить вільною нішею, в якій цілеспрямовано створюються всі умови для ведення прибуткового бізнесу. При цьому розгалуженість туристичного бізнесу дає змогу диверсифікувати вкладення за достатньо широким спектром виробничої та сервісної діяльності.

Для залучення приватних, в тому числі й іноземних, інвестицій в туристичну галузь дуже важливі:

1) активність місцевої влади в області рекламно-інформаційної діяльності (висвітлення ЗМІ туристично-рекреаційного потенціалу територіально-адміністративного утворення);

2) ліберальна адміністративна та податкова політика, спрямована на заохочення приватної інвестиційної ініціативи;

3) ефективна антимонопольна політика, спрямована на підтримку здорового конкурентного середовища туристичних підприємств.

Попри збитки, яких зазнала туристична галузь України через війну, за перші шість місяців 2022 року сума туристичного збору склала 89 млн. 420 тис. грн., що майже на 28,8% більше в порівнянні з аналогічним періодом 2021 року (69 млн. 453 тис. грн.). Найбільше туристичного збору сплатили м. Київ – більше ніж 20 млн. грн., Львівська область - 19 млн. 774 тис. грн. (193% зростання до 2021 р.), Івано-Франківська область - 9 млн. 47 тис. грн. (76,4% зростання до 2021 р.), Закарпатська область - 8 млн. 872 тис. грн. (144% зростання до 2021 р.). Київська область за перші шість місяців 2022 року сплатила до бюджету 4 млн. 694 тис. грн. Це на 23% менше, ніж за перше півріччя 2021 року (рис. 1). Найбільший приріст за перше півріччя 2022 року зафіксований у семи областях, шість з яких знаходяться на заході України.

Найбільший ріст в порівнянні з аналогічним періодом в 2021 році, крім вищезазначених Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей, зафіксовано на Тернопільщині – 145%, Хмельниччині – 116%, Кіровоградщині — 105%, та у Чернівецькій області – 103% (рис. 1). Однак, в той же час, слід зазначити, що через війну надходження до держбюджету від туристичної галузі за перші шість місяців 2022 року скоротилися майже на 26% в порівнянні з аналогічним періодом 2021 року [16].

Рисунок 1 – Туристичний збір за 01.01-01.07.2022

Джерело: туристична статистика України [16]

Призупинення ділової активності великої кількості суб'єктів туристичної діяльності призведе до втрати їх конкурентних позицій, а для деяких і до подальшого виходу з ринку. Для відновлення їх функціонування потрібно буде залучати інвестиційні ресурси, а також розробляти відповідні програми підтримки як на регіональному, так і на національному рівнях.

Реалізація такої підтримки, а також популяризація туристичної діяльності сприятиме збільшенню інвестиційних потоків, які є фінансовим підґрунтям становлення й розвитку конкурентної галузі, впровадження проектів розвитку туристичних дестинацій та туристичного ринку в цілому. Інвестиції в туристичну діяльність сприятимуть подальшому ефективному розвитку в першу чергу регіонів України.

Інвестиційне забезпечення розвитку будь-якої діяльності, у тому числі і туристичної, слід розглядати як постійний процес залучення та використання фінансових ресурсів. Оцінку інвестиційного забезпечення, більшість науковців, пропонує здійснювати за чотирма основними напрямками:

1. За джерелами інвестування.
2. За галузевим принципом.
3. За об'єктами інвестування.
4. За інноваційним аспектом [5].

За джерелами інвестування виділяють внутрішнє та зовнішнє фінансування. При цьому внутрішнє здійснюється за рахунок діяльності самого туристичного підприємства, а зовнішнє фінансування - кошти, що не пов'язані з діяльністю підприємства [9].

Також фінансування може здійснюватись за рахунок власних або залучених коштів. У більшості розвинених країн основним джерелом інвестиційних надходжень в туристичній сфері є залучені кошти, тоді як в Україні це переважно власні кошти підприємств (табл. 1) [3].

Таблиця 1 – Структура та динаміка використаних капітальних інвестицій у туристичну сферу, тис. грн.

Показники	Роки			
	2017	2018	2019	2020 р.
Капітальні інвестиції (всього в Україні)	448461518	578726385	623978935	267996452
1. Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність	104087	236640	79566	19084
2. Тимчасове розміщення й організація харчування (усього), у тому числі:	2133519	2675101	2832178	1020885
тимчасове розміщення	1380054	1473043	982887	459907
діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення	1231268	1231042	837322	424164
діяльність засобів розміщення на період відпустки та іншого тимчасового проживання	131053	223910	117700	35743
діяльність із забезпечення стравами та напоями	753465	1202058	1849291	560978
діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування	664385	1091217	1710057	548350
постачання готових страв	77213	80226	40736	9265
обслуговування напоями	11867	30615	98498	3363
3. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (усього), в тому числі	1649225	3663168	4146160	921997
функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури	321736	601399	605129	243542
4. Діяльність у сфері спорту, організування відпочинку та розваг(усього), у тому числі:	1062982	2636470	3065792	567212
діяльність у сфері спорту	563434	1820718	1658461	223013
організація відпочинку та розваг	499548	815752	1407331	344199
5. Надання інших видів послуг	637612	571579	672504	340756

Джерело: узагальнено автором з використанням даних Державної служби статистики України [3]

Якщо в доковідний період спостерігалась позитивна динаміка щодо зростання обсягів капітальних інвестицій у туристичну сферу, то з початком пандемії за всіма показниками спостерігаємо різке скорочення. Щодо коштів державного бюджету, то за окремими показниками, зокрема, «Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність», «Діяльність туристичних агентств і туристичних операторів», «Надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність» дорівнюють 0 [3].

Не менш важливим є обсяг інвестицій за видами економічної діяльності підприємств сфери туризму. Як свідчать статистичні матеріали, найбільший обсяг

інвестицій вкладається в діяльність сухопутного транспорту, в розвиток закладів розміщення та ресторанів. Інвестиції в приватні туристичні підприємства займають біля 77% від загального обсягу інвестицій в туристичну інфраструктуру України. З них 11% інвестицій спрямовуються на розвиток туристичних підприємств, що перебувають у державній власності, 3% - у розвиток приватних спільних турпідприємств з іноземною участю [3].

Зважаючи на достатньо низьку інвестиційну активність в туристичній сфері, а особливо, капіталовкладень в розвиток туристичної сфери сільських територій, доцільним є активізація співробітництва суб'єктів підприємництва із спеціалізованими фондами, венчурними компаніями та іншими інституціями. Так, зокрема, в Україні розроблено концепцію Фонду розвитку сільських територій, запровадження якої заплановане в рамках земельної реформи (Закон України від 31.03.2020 №552-IX). Передбачено, що діяльність цього Фонду буде спрямована на такі важливі сфери, як розвиток інфраструктури, забезпечення Інтернетом, енергозбереження, освіта та медицина у сільській місцевості, сільський туризм та послуги гостинності в сільській місцевості. Діяльність Фонду сприятиме розвитку малого і середнього бізнесу на селі в аграрній сфері та суміжних галузях. Джерелами формування фонду розвитку сільських територій передбачаються:

- спеціальний фонд Державного бюджету – 1%;
- спецфонд бюджету місцевого самоврядування базового рівня – 20% від оренди земельних ділянок державної та комунальної власності;
- надходження в рамках програм міжнародної технічної допомоги [1].

Фонд розвитку сільських територій та аналогічних інституцій може стати одним із основних напрямів фінансування активізації зайнятості сільського населення у сфері туристичного бізнесу, що дозволить забезпечити диверсифікацію економічної діяльності на селі та збільшити рівень доходів селян. Як свідчить практика розвинених країн, де сільський та зелений туризм набув широкого розвитку, це цілком досяжний та ефективний напрям.

Зважаючи на важливість та специфічність функціонування і розвитку туристичної галузі на теренах сільських територій, вирішення фінансових питань має базуватися на системному підході та враховувати такі аспекти [8]:

- раціональне і ефективне використання туристичних ресурсів на умовах сталого розвитку з метою формування національного туристичного продукту;
- впровадження системного підходу до регулювання соціально-економічних і фінансових взаємовідносин у сфері сільського та зеленого туризму, оскільки туризм охоплює різні галузі господарства (близько 30);
- функціонування туристичної галузі неможливе без наявності сучасної інфраструктури, тому основний напрям фінансування передбачає залучення коштів у розвиток туристичної та соціальної інфраструктури села;
- сприяння розвитку внутрішнього та соціального туризму.

Певна частка надходжень від туристичної галузі має направлятися на підтримку внутрішнього туризму, а також на відновлення туристичних ресурсів, збереження культурної спадщини нації та відродження сільських територій. Враховуючи, що фінансове забезпечення туристичної галузі має низку особливостей і специфічних рис, пов'язаних перш за все з механізмом її функціонування, вирішення зазначених проблем потребує комплексного підходу.

В Україні обсяги бюджетного фінансування сільського та зеленого туризму протягом останніх років не відповідають реальним потребам, а що стосується інших джерел, то надходження з них не носять системного характеру. Тому актуальності набувають питання державного регулювання:

- щодо створення сприятливих умов для залучення та ефективного використання позабюджетних джерел розвитку туризму в сільській місцевості;
- підвищення ефективності бюджетного фінансування шляхом посилення контролю, відбору інвесторів, зниження рівня корупції в регулюванні діяльності і т.д.;
- стимулювання розвитку малого підприємництва в туристичній і суміжних галузях, зокрема, покращення фінансового планування розвитку туристичних дестинацій і сільських регіонів.

Вирішення означених проблемних питань має відбуватися у тісній кореляції із основними чинниками впливу на розвиток сільського та зеленого туризму. В першу чергу, слід виокремити такі чинники, як умови, що визначають якість розміщення і дозвілля туристів в сільській місцевості. Це, зокрема, наявність і стан гостьових будинків, сільських готелів та інших засобів розміщення в сільській місцевості, що мають безпосередній вплив на масштабність екскурсійного і туристичного потоків, терміни перебування туристів в сільській місцевості, розмір середнього чеку.

Такі фактори, як наявність і стан ремісництва, стан сфери громадського харчування та дозвілля, доступність і рівень комфорту систем зв'язку, водопостачання, електропостачання і інших умов також впливають на кількість діб та насиченість програми перебування туристів, а отже, на привабливість туристичної дестинації. На це ж впливає і наявність і привабливість об'єктів показу, ландшафту і екологічного стану в сільській місцевості, їх готовність до показу. Очевидна важливість наявності і задовільного стану систем туристичної навігації до об'єктів сільського туризму, можливості паркування автотранспорту (як особистого, так і туристичного).

Очевидно, що в багатьох регіонах України, до об'єктів сільського туризму досі немає доріг з твердим покриттям, що в деякі сезони або при певних погодних умовах значно знижує транспортну доступність об'єктів сільського туризму. Наявність маршрутів / продуктів сільського туризму, а також їх представленість на туристичних та інших порталах дозволяє прямо працювати з туристичним попитом.

Підтримуючим фактором виступає розвиненість індустрії виробництва і збуту сувенірної продукції. Це не тільки традиційні для регіону сувеніри, але, переважно, пам'ятна продукція, тематично пов'язана з сільським господарством, гастрономією, екологією туристичної дестинації.

Оскільки для розвитку сільського туризму важлива мотивація і інтереси місцевого населення, то важливе значення має фактор саморегулювання в сфері сільського туризму. На ресурсне забезпечення проектів сільського туризму впливає доступність фінансових ресурсів, наявність і розвиненість кредитування, система кадрового забезпечення сільського туризму, освіти і підвищення кваліфікації.

Так само як і для інших видів туризму, в розвитку сільського туризму важливі маркетингові зусилля, перш за все, по просуванню. Тут слід виділити групу інтеграційних методів, що визначають включення сільського відпочинку (об'єктів показу) в відомі турпродукти регіональної і національної значущості і подієві заходи, що проводяться в межах туристичної дестинації.

Всі наведені чинники слід розглядати в розрізі підтримки несільськогосподарських видів діяльності з метою зниження ризиків і сезонності, а також соціально-економічного розвитку сільських територій. Зусилля місцевої громади, професіоналів в області туризму дозволить створити середовище, сприятливе для розвитку сільського туризму.

З урахуванням розглянутих чинників визначимо основні етапи – узагальнений план дій щодо розвитку сільського та зеленого туризму окремої об'єднаної територіальної громади, реалізація якого дозволить забезпечити розвиток сільської території як туристичної дестинації (табл. 2).

Таблиця 2 – Узагальнений план дій для розвитку сільського та зеленого туризму

Напрямок дій	Опис
Менеджмент сільського та зеленого туризму, партнерство з органами влади	Метою цього напрямку є консолідація дій суб'єктів сільського та зеленого туризму шляхом створення туристичних кластерів, реєстрів туристичних послуг, реалізації проектів по розвитку сільського туризму як на рівні районів, так і на рівні сільських громад. У рамках партнерства з органами влади метою є координація дій органів влади всіх рівнів щодо розвитку сільського туризму шляхом сприяння законодавчого врегулювання наявних проблем, залучення інвестиційних ресурсів, розробки програм розвитку сільського туризму на рівні області, районів і сільських рад
Розробка і впровадження стандартів якості	Метою напрямку є створення оптимальних умов для проживання сільських туристів і надання їм якісних послуг на туристичних об'єктах, підвищення привабливості сільського туризму шляхом розробки стандартів якості, організації сертифікації та категоризації об'єктів сільського туризму, створення каталогів таких об'єктів
Підвищення рівня кваліфікації господарів об'єктів у сфері сільського туризму	Основною метою цього напрямку є організація навчання і підвищення кваліфікації осіб, задіяних у сфері сільського туризму, шляхом організації навчальних тренінгів, семінарів, науково-практичних конференцій, підготовки навчально-методичної літератури
Маркетинг сільського туризму	Метою цього напрямку є підвищення конкурентоспроможності сільського туризму шляхом просування туристичної дестинації на ринку туристичних послуг, розробка та промоція туристичних продуктів, підвищення рівня впізнаваності туристичної дестинації та тур продукту в Інтернеті, участь в туристичних виставках, видання каталогів, карт і путівників

Джерело: розроблено автором

Висновки та перспективи подальших досліджень. За останні роки спостерігається динаміка зміщення туристичних потоків зеленого та сільського туризму у бік фізичних-осіб підприємців. Потенційним джерелом нарощування інвестиційного потенціалу сільських садіб на сучасному етапі постають кошти приватних інвесторів, зокрема, невеликих підприємницьких структур та фізичних осіб. Аналітичні дослідження показують, що активними темпами зелений та сільський туризм розвивають фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності в туристичній сфері. Відносна дешевизна та креативний підхід до організації зеленого та сільського туризму в цілому потенційно можуть виявитись тим джерелом надходження інвестиційних ресурсів, яких сьогодні не вистачає суб'єктам підприємницької діяльності на теренах сільських територій. А в цілому, зелений та сільський туризм потенційно спроможний виявитись тим ефективним механізмом забезпечення самозайнятості сільського населення, підвищення рівня доходів і якості життя мешканців сільських територій, становлення цих територій як атрактивних туристичних дестинацій, який сьогодні потребує сільський сектор.

Власники господарств повинні переконатися в перспективах розвитку туристичної діяльності на селі, своїх можливостях створити і управляти атрактивним

туристичним продуктом, отримати доступ до необхідних технологій. Відмінність підприємницького «статусу» сільського туризму полягає найчастіше в тому, що для власника це не профільний вид діяльності, більш того, не основний. Тому в порівнянні з іншими видами туризму, для сільського туризму значно підвищується значущість інформаційно-організаційних методів підтримки.

Отже, для розвитку сільського та зеленого туризму потрібно вирішення поставлених завдань в напрямку інвестиційного забезпечення його розвитку, підвищення ефективності менеджменту, організація партнерства з органами державної влади, розроблення стандартів якості для сільських садиб України, підвищення кваліфікації суб'єктів туристичної діяльності та створення плану маркетингу з розвитку сільського та зеленого туризму.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці проблематики розвитку новітніх форм фінансування об'єктів сільського та зеленого туризму, налагодженні взаємодії держави та сфери підприємництва при просуванні туристичних дестинацій.

Список літератури

1. В Україні розробили концепцію фонду розвитку сільських територій: назвали напрямки. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/v-ukraine-razrabotali-kontseptsiyu-fonda-razvitiya-selskikh-territorii-pazvanu-napravleniya> (дата звернення: 13.05.2022).
2. Головчан А.І. Теоретико-методичні підходи до оптимізації розвитку туризму в дестинаціях. *Вісник ДІТБ*. 2011. № 15. С. 139-145.
3. *Державна служба статистики України (ДССУ)* : веб-сайт. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 13.05.2022).
4. Довгаль Г. В. Конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість як складові іміджу Харківського регіону. Туристичний імідж регіону: монографія / за ред. А. Ю. Парфіненка. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 312 с.
5. Колесник О.О. Оцінка інвестиційного забезпечення розвитку туризму в Україні. *Економіка. Управління. Інновації*. 2011. № 2 (6).
6. Лужанська Т.Ю. Стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2014. Вип. 2 (2). С. 175-180.
7. Любіцева О.О., Третяков О.В. Типізація дестинацій. *Географія та туризм : зб. наук. пр.* К. 2012. Вип. 17. С. 3-9.
8. Охріменко А.Г. Фінансові аспекти функціонування туристичної галузі. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 1. С. 394-403.
9. Погуда Н. В., Розметова О. Г. Особливості оцінки інвестиційного забезпечення в туризмі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 3. С. 9-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_3_4 (дата звернення: 11.05.2022).
10. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 1 липня 2010 р. № 2404-VI. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 11.05.2022).
11. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні : Закон України від 13 лютого 2021 р. № 1116-IX. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (дата звернення: 13.05.2022).
12. Про захист іноземних інвестицій на Україні : Закон України від 10 вересня 1991 р. № 1540а-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12#Text> (дата звернення: 11.05.2022).
13. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 січня 1994 р. № 959-XII. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 11.05.2022).
14. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96> (дата звернення: 11.05.2022).
15. Туристські дестинації (теорія, управління, брендинг): монографія / А.А. Мазаракі та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. К.: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2013. 388 с.
16. *Туристична статистика України*: веб-сайт. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/turzbir-v-ukrayini-za-pershe-pivrichchya-2022-roku-zris-mayzhe-na-29> (дата звернення: 12.05.2022).

17. Шуплат О. М. Фінансування інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму: теоретичний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 16. С. 28-33.

References

1. V Ukraini rozrobyly kontseptsiiu fondu rozvytku sil's'kykh terytorij: nazvaly napriamky [The concept of the fund for the development of rural areas was developed in Ukraine: the directions were named]. *agroportal.ua*. Retrieved from <https://agroportal.ua/news/ukraina/v-ukraine-razrabotali-kontseptsiiu-fonda-razvitiya-selskikh-territorii-nazvany-nappravleniya> [in Ukrainian].
2. Holovchan, A.I. (2011). Teoretyko metodychni pidkhody do optymizatsii rozvytku turyzmu v destynatsiiakh [Theoretical and Methodical Approaches to Optimization of the Development of Tourism in Destinations]. *Visnyk DITB – Visnyk DITB, Vol. 185*, 139-145 [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (DSSU): veb-sajt. [The State Statistics Service of Ukraine (SSSU): website]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Dovhal', H.V. (2011). *Konkurentospromozhnist' ta investytsiyna pryvablyvist' yak skladovi imidzhu Kharkivs'koho rehionu. Turystychnyy imidzh rehionu. [Competitiveness and investment attractiveness as components of the image of the Kharkiv region. Tourist image of the region]*. Kh.: KHNU imeni V. N. Karazina [in Ukrainian].
5. Kolesnyk, O.O. (2011). Otsinka investytsijnoho zabezpechennia rozvytku turyzmu v Ukraini [Estimation of investment support of tourism development in Ukraine]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii – Economy. Management. Innovations, Vol. 2 (6)*. Retrieved from http://tourlib.net/statti_ukr/kolesnyk6.htm [in Ukrainian].
6. Luzhans'ka, T.Yu. (2014). Stratehii rozvytku rehional'nykh turystychnykh destynatsij. [Strategies for the development of regional tourist destinations]. *Naukovyy visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu – Naukovyy visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu, Vol. 2 (2)*, 175-180 [in Ukrainian].
7. Ljubiceva, O.O., & Tret'jakov, O.V. (2012). Tipizatsiia destynatsij [Destination typification]. *Heohrafiia ta turyzm : zb. nauk. pr. Geografija ta turyzm : zb. nauk. pr. Vol. 17*, 3-9 [in Ukrainian].
8. Okhrimenko, A.H. (2011). Funktsionuvannya turystychnoyi haluzi: ekonomichnyy aspekt [Functioning of the tourism industry: the economic aspect]. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrayiny – Collection of scientific works of the National University of State Tax Service of Ukraine, 1*, 394-403 [in Ukrainian].
9. Pohuda, N.V., & Rozmetova, O.G. (2016). Osoblyvosti ocinky investytsijnogo zabezpechennja v turyzmi [Peculiarities of assessment of investment support in tourism]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience, Vol. 3*, 9-12 [in Ukrainian].
10. Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo : Zakon Ukrainy vid 1 lypnja 2010 r. № 2404-VI [On public-private partnership: Law of Ukraine dated July 1, 2010 No. 2404-VI]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>. [in Ukrainian].
11. Pro derzhavnu pidtrymku investytsijnykh proektiv iz znachnymy investytsijamy v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 13 ljutogo 2021 r. № 1116-IX [On state support of investment projects with significant investments in Ukraine: Law of Ukraine dated February 13, 2021 No. 1116-IX]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>. [in Ukrainian].
12. Pro zahyst inozemnykh investytsij na Ukraini : Zakon Ukrainy vid 10 veresnja 1991 r. № 1540a-XII [On the protection of foreign investments in Ukraine: Law of Ukraine dated September 10, 1991 No. 1540a-XII]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12#Text> [in Ukrainian].
13. Pro zovnishn'oekonomichnu dijal'nist': Zakon Ukrainy vid 16 sichnja 1994 r. № 959-XII [On foreign economic activity: Law of Ukraine dated January 16, 1994 No. 959-XII]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> [in Ukrainian].
14. Pro rehym inozemnogo investuvannja : Zakon Ukrainy vid 19 bereznja 1996 r. № 93/96-VR [On the regime of foreign investment: Law of Ukraine dated March 19, 1996 No. 93/96-VR]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96> [in Ukrainian].
15. Mazaraki, A.A., Tkachenko, T.I., & Mel'nychenko, S.V. (2013). *Turysts'ki destynatsiyyi (teoriya, upravlinnya, brendynh) [Tourist Destinations (theory, management, branding)]*. Kyiv: Kyyivs'kyy natsional'nyy torhivel'no-ekonomichnyy univerystet [in Ukrainian].
16. Turystychna statystyka Ukrainy: veb-sajt. [Tourism Statistics of Ukraine: website]. *tourism.gov.ua*. Retrieved from <https://www.tourism.gov.ua/blog/turzbir-v-ukrayini-za-pershe-pivrichchya-2022-roku-zris-mayzhe-na-29> [in Ukrainian].
17. Shuplat, O.M. (2016). Finansuvannya investytsijnoi diial'nosti pidpriemstv sfery turyzmu: teoretychnyj aspekt [Financing the investment activities of tourism enterprises: a theoretical aspect]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investytsii: praktyka ta dosvid, Vol. 1*, 28-33 [in Ukrainian].

Olena Sushchenko, Professor, Doctor of Economics (Doctor of Economic Sciences)

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine

Investment Component of the Tourist Destinations Development

The article presents principled approaches to the development of tourist destinations, primarily due to the investment component. The need for the development of rural and green tourism destinations in order to solve the problem of disproportions in the socio-economic development of rural areas and diversification of the rural economy is justified. It is shown that the development of rural and green tourism destinations is closely interrelated with environmental issues, to which attention is focused not only at the state, but also at the global level. Popularization of the development of rural and green tourism in Ukraine will allow not only to solve the environmental problems of the regions, but also to become one of the directions of diversification of the rural economy, since tourism, according to the statistics of the World Council on Tourism and Excursions and the World Tourism Organization, is the largest dynamic industry in the world.

The suspension of business activity of a large number of tourism business entities led to the loss of their competitive positions, and for some to further exit from the market. To restore their functioning, it is necessary to attract investment resources, as well as to develop appropriate support programs at both the regional and national levels. Investments in tourism activities will contribute to the further effective development, first of all, of the Ukraine regions.

The specifics have been analyzed and the main directions of investment attraction in the field of tourism have been determined. Considering the rather low investment activity in the tourism sector, and especially capital investments in the development of the tourism sector in rural areas, it is advisable to intensify the cooperation of business entities with specialized funds, venture capital companies and other institutions, in particular with the Fund for the Development of Rural Areas. The possibilities of solving the problem of attracting financial resources for the financing of tourism projects have been determined. The main factors influencing the development of rural and green tourism are highlighted. A generalized action plan for the development of rural and green tourism is proposed. According to it, it is necessary to solve the tasks set in the direction of investment support for the development of rural and green tourism, increase the efficiency of management, organize partnerships with state authorities, develop quality standards for rural estates of Ukraine, improve the qualifications of subjects of tourist activity and create a marketing plan for the development of rural and green tourism.

tourist destination, investment, attractiveness, rural and green tourism, management

Одержано (Received) 20.05.2022

Прорецензовано (Reviewed) 26.05.2022

Прийнято до друку (Approved) 30.05.2022

УДК 658:338

JEL Classification: D21, M11, M21

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).234-244](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).234-244)

І.М. Труніна, проф., д-р екон. наук

К.А. Пряхіна, доц., канд. екон. наук

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

Стратегія економічного розвитку малих підприємств

У статті визначено, що малі підприємства є важливою рушійною силою розвитку економіки. Це доводить частка таких підприємств у загальній кількості підприємств України, а саме 95,2 %. Проте аналіз вітчизняних та міжнародних досліджень за даною тематикою доводить необхідність розробки такими підприємствами стратегії розвитку та зростання. Визначено теоретичні поняття: стратегічний менеджмент, стратегія малого бізнесу та суб'єкти малого бізнесу. Досліджено нормативні документи України, які регулюють діяльність малих підприємств, а саме Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», Господарським кодексом України, Стратегією розвитку малих та середніх підприємств.

Проаналізовано показники діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні протягом 2016-2020 рр. та визначено їх кількість за видами економічної діяльності. Відповідно найбільше малих підприємств у сфері оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, сільське, лісове та рибне господарство, промисловість та у сфері операції з нерухомим майном.

© І. М. Труніна, К. А. Пряхіна, 2022